

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Regula Morum. Sive Dictamen Conscientiæ

**Babenstuber, Ludwig
Reichlin, Alphons
Hepper, Johann Baptist**

Salisburgi, 1697

Caput I. De Conscientia in genere.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39970

CAPUT I.

DE CONSCIENTIA

in genere.

Omen Conscientiæ attento communi, tritòque hominum usu significat illud internum animi testimonium, quo quis sibi conscius est de benè, vel malè factis, & propter illa sibi met probatur; de istis verò arguitur, accusatur, & angitur. In hac acceptione Sacra quoque Scriptura de Conscientia sæpiùs loquitur: ut *Genes. 43. Non est in nostra conscientia, quis posuerit eam (nempe pecuniam) in marsupiiis nostris.* Et *Eccles. 7. Scit enim conscientia tua, quia & tu crebrò maledixisti aliis.* *Rom. 2. Testimonium reddente illis conscientia eorum.* *2. Cor. 1. Gloria nostra hac est, testimonium conscientia nostræ.* Hujus jam definitionem, & divisionem statuemus.

ARTICULUS I.

Quid sit Conscientia?

SUMMARIUM.

1. Conscientia quid nominis? 2. Definitio Conscientia. 3. Solvitur duplex objectio. 4. Conscientia nec est actus Synteresis, nec Scientia Moralis. 5. Est actus prudentia, vel imprudentia. 6. Ad formandam Conscientiam alii quoque habitus concurrunt. 7. Varii actus, & munera Conscientia.

I. **I**N nominis etymologia Conscientia non est omnibus eadem. Nam *primo* quibusdam idem sonat, quod *cordis Scientia*, eò quòd soli homini pateat. Et hæc significatio placuit

cuit S. Bernardo *lib. 2. de consc. c. 8.* Secundo Sylvester in *Summa*, verbo *Consc. n. 1.* derivat à *conclusionem*, & *scientiâ*, ita ut Conscientia idem sit, ac *concludens scientia*. Tertio D. Th. desumit ab ordine scientiæ ad aliquid, & docet *1. p. 2. 79. a. 13. & Q. 17. de Verit. a. 2.* Conscientiam idem esse, ac *cum alio scientiam*: dicit enim, *quod Conscientia addit supra Scientiam applicationem Scientiæ ad actum particularem*. Atque postremus hic modus explicandi est magis proprius, quàm reliqui, sicut omnes post S. D. communiter tenent testante Gonet *de consc. prob. a. 1. n. 2.* Et hæc de vocabulo. De re ipsa

II. Dico. Conscientia est *dictamen practicum intellectus dictans, quid hic & nunc agendum, vel non agendum sit*. Explicatur Definitio. Dicitur primo *dictamen*: quia Conscientia est quædam intimatio, & annuntiatio æternæ legis, ceu Supremæ morum regulæ, à qua omnis eorum honestas derivatur. Dicitur secundo *practicum*: quia finis ipsius non est veritas, sed actio moralis, bona quidem, ut fiat; mala, ut non fiat. Et ideò Dicitur tertio, *quid hic & nunc, &c.* ut designetur objectum Conscientiæ, videlicet humana operatio ut hic & nunc in individuo exercenda, atque adeò omnibus circumstantiis circumdata. Additur etiam *intellectus* contra quosdam antiquos, qui senserunt, Conscientiam formaliter non tantum consistere in actu intellectus, sed etiam includere actum voluntatis. Ut totam definitionem adhuc clariùs percipias, habe exemplum: Sacerdos audita confessione pœnitentis ante absolutionem ita secum, si non expressè, saltem implicitè, & virtualiter discurret: pœnitentem, quem prudenter judico esse ritè dispositum, licitè absolvo: sed hunc pœnitentem hic & nunc prudenter judico esse ritè dispositum (dum nempe edit sufficientia signa doloris, propositi &c.) ergo ipsum hic & nunc licitè absolvo. Conclusio hujus discursus est ipsa, de qua loqui-

qui-

quimur, Conscientia. Nam imprimis est dictamen practicum: quia dictat, intimat, ac regulat actionem moralem. Deinde versatur immediatè circa opus, scilicet. absolutionem Sacramentalem, ut hic & nunc inspectis omnibus circumstantiis exequendum.

III. Objicies. Bonum & malum pertinent ad voluntatem: sed Conscientia dicitur bona vel mala; ergo pertinet ad voluntatem: ergo consistit in actu voluntatis. Deinde extimulare, & instigare ad prosecutionem boni est munus proprium Conscientiæ: sed instigare ad bonum spectat ad voluntatem; ergo &c. Resp. ad primum dist. maj. bonum & malum intrinsecè & subjectivè pertinet ad voluntatem, conc. extrinsecè, objectivè, vel directivè neg. maj. atqui Conscientia dicitur bona vel mala extrinsecè, objectivè, vel directivè, quatenus regulat & dirigit operationem bonam vel malam moraliter. Et in hoc sensu bonum vel malum dicitur etiam de intellectu practico per illud *Psal. 110. Intellectus bonus omnibus facientibus eum.* In altero similiter dist. maj. instigare ad prosecutionem boni impulsivè est munus proprium Conscientiæ, neg. directivè, intimativè, & præceptivè conc. maj. atqui non hoc, sed priori modo instigare spectat ad voluntatem. Ex dictis

IV. Collig. primo, Conscientiam formaliter neque consistere in actu Synteresis, neque Scientiæ moralis. Ratio primi est: quia actus Synteresis sunt prima, atque universalissima agendorum principia à particularibus actionum circumstantiis præcisa v. g. *Deus est colendus. Bonum honestum est amplectendum.* Item illud *Matth. 7. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Atqui Conscientia non est principium, sed conclusio discursus practici de operatione in particulari. Ratio secundi est: quia licet illi actus possint esse conclusiones particulares ex principiis Synteresis deductæ, non tamen regulant actionem humanam ut hic & nunc

sub determinatis in individuo circumstantiis exercendam, suntque & ipsi, ut rectè advertit Layman, diverso respectu moralia quædam axiomata, atque honestè vivendi regulæ.

V. Collig. Secundo, dictamen rectæ Conscientiæ esse actum Prudentiæ, non rectæ, actum imprudentiæ. Ratio est: quia Prudentia est *recta ratio agibilium*. Unde ab ejus directione provenit omnis honestas, quæ in opere sub particularibus circumstantiis exercendo reperitur. Prudentiæ quoque munus est, quid consideratis omnibus circumstantiis causæ, loci, temporis, &c. hic & nunc licitè fieri possit, ac debeat, statuere, atque concludere. Atqui hæc conclusio est ipsissima Conscientia; ergò. Cæterùm, quia solet contingere, ut Conscientia erret, illudque licitum esse pronuntiet, quod re ipsa non est licitum; quemadmodùm videbimus seq. cap. attendi debet, num error culpabilis, an inculpabilis sit? si inculpabilis, judicium Conscientiæ adhuc erit actus Prudentiæ. Patet in Confessario, qui pœnitentem prudenter absolvit etiam re ipsa indispositum, quando rationabiliter judicat, eum esse dispositum. Si error sit culpabilis; dictamen Conscientiæ erit actus imprudens: veluti si Confessarius ob ignorantiam improbabilem, seu vincibilem judicat, pœnitentem esse dispositum, ac dignum absolutione, dum re ipsa est indispositus.

VI. Collig. tertio, dum eliciuntur præmissæ discursus practici, ex quibus infertur dictamen Conscientiæ, varios habitus concurrere. Rem vide in exemplo: deliberas, an tempore Quadragesimæ tibi liceat comedere carnes? atque ita discurre: is, cui ex abstinentia carniū imminet probabile periculum sanitatis, à carnibus licitè non abstinet: sed mihi ex abstinentia carniū hîc & nunc imminet probabile periculum sanitatis; ergò à carnibus hîc & nunc licitè non abstineo. In hoc syllogismo Majorem formavit Scientia moralis deductam ex illo principio: *Leges positiva*

tiva cum gravi incommodo ordinariè non obligant. Minorem subsumpsit vel scientia experimentalis, vel Medica, vel fides humana, qua Medico periculum prædicenti assensisti. Conclusionem, & Conscientiam intulit Prudentia.

VII. Collig. quarto, Conscientiam primariò quidem versari circa actiones futuras; secundariò tamen circa præsentis, & præteritas. Ratio est: quia Conscientia ceu regula morum ex suo primario munere habet dictare, num actio sit ponenda, vel non ponenda. ex quo ipso consequitur secundariò, ut vel in actuali exercitio operis, vel opere jam peracto rem benè gestam approbet, malè gestam exprobet, incuset, redarguat. Ex primo oritur gaudium, consolatio, tranquillitas animi, atque excelsa in rebus adversis securitas, quam unicè præstat illud æs triplex circa pectus, & murus aheneus

Nil conscire sibi, nullà pallefcere culpâ.

Ex altero contrà nascitur quædam funesta tristitia, anxietas, perturbatio animi, diurna, atque nocturna formido & sui ipsius, & futurorum: quando ejusmodi hominem vel in profundis tenebris dum res cæteræ placidè quiescunt,

affiduis circumvolat alis

Seva dies animi, scelerumque in pectore Diræ.

Facile jam est, actus, & varia munera Conscientiæ enumerare. Illa D. Th. 1. p. loc. in num. 1. cit. ad tria capita reducit juxta triplicem modum, quo scientiam, vel cognitionem nostram ad ea, quæ agimus, applicare solemus. Aut enim recognoscimus, & judicamus, aliquid à nobis esse factum, vel non esse factum: aut aliquid esse faciendum, vel non faciendum: aut aliquid, quod factum est, esse benè, vel malè factum. Si primum, Conscientia dicitur testificari, secundum illud Rom. 2. *Testimonium reddente illis conscientia eorum.* Et commune proverbium: *Conscientia mille testes.*

testes. Si secundum, Conscientia voluntatem vel instigat ad opus, ejusve omissionem: vel ligat, id est, obligat, ita ut non possit aliud sine peccato facere aut omittere, quàm illud, quod Conscientia faciendum aut omittendum esse dicitur. Et hoc sensu dicitur *Rom. I 4.* *Omne, quod non est ex fide,* id est, quod fit contra Conscientiam, *peccatum est.* Aut etiam solvit, hoc est, deobligat voluntatem sive ab operis executione, sive ejusdem omissione. Si denique tertium, Conscientia dicitur nos commendare, accusare, excusare, reprehendere, remordere &c. prout nempe vel bene vel malè nos quid fecisse, aut omisisse constat.

ARTICULUS II.

Quotuplex sit Conscientia?

SUMMARIUM.

1. *Divisio Conscientie in 5. membra.* 2. *Conscientia dubia non est formaliter Conscientia.* 3. *Conscientia scrupulosa reduci potest vel ad dubiam, vel erroneam.* 4. *Quid sit Conscientia bona & mala?*

I. **D**ividitur Conscientia communiùs in 5. membra, scilicet, in *Rectam, Erroneam, Dubiam, probabilem, & Scrupulosam.* Recta Conscientia, quæ etiam *Vera,* ac *Certa* dicitur, est illa, quæ dicitur esse licitum, quod est reverà licitum, & illicitum, quod est illicitum. Erronea est, quæ dicitur esse licitum, quod est illicitum, & illicitum, quod est licitum. Dubia est, quæ de neutra parte contradictionis judicat, sed circa utramque suspendit sententiam. Id si faciat ex defectu motivorum pro utraque parte, dicitur *negativè dubia*: si ob rationes & motiva positiva in utramque partem æqualiter inclinancia, dicitur *positivè dubia.* Conscientia probabilis, five

sive *opinativa* est, quæ de una parte contradictionis determinatè judicat, sed cum formidine oppositi. *Scrupulosa* est apprehensio, sive iudicium vel nulla, vel levissima ratione nixum, cum anxietate, & formidine conjunctum, ne alicubi sit peccatum, ubi tamen nullum est. De his omnibus Conscientiis statim agetur fusiùs. Interim

II, Observandum est, Conscientiam dubiam non esse propriè & formaliter Conscientiam, sed impropriè tantùm, ac reductivè. Ratio ex dictis priori artic. est: quia Conscientia formaliter est dictamen & regula operandi. Atqui Conscientia dubia non est dictamen aut regula: cùm nihil dictet, præcipiat, judicet, vel regulet; sed intellectum constituat ambiguum, ac veluti pendulum inter utramque partem contradictionis; ergo Conscientia dubia non est formaliter Conscientia. Dicitur tamen Conscientia reductive: quia saltem, potest esse dispositio, & quædam inchoatio practicæ consultationis, ex qua oriri, atque formari solet Conscientia formaliter & propriè dicta.

III. Atque hinc satis constat, membra dividenda Conscientiæ esse analogæ, ipsamque in ea divisionem ad rigorem dialecticum minùs exactam: nam & scrupulosam Conscientiam vel ad dubiam, vel erroneam, facilè reduxeris. Ad dubiam quidem, quando *Scrupulosus* ex suis levissimis fundamentis, quibus innititur, ad nullum determinatum iudicium procedit, sed anxius solum atque ambiguus circa honestatem vel inhonestatem operationis fluctuat. Ad *Erroneam* verò spectabit, quando *Scrupulosus* ob sua levissima motiva judicat, operationem esse illicitam, quæ revera est licita.

IV. His addi denique potest divisio Conscientiæ in bonam, & malam fortè *Ascetis* & *Verbi Divini Concionatoribus*, quàm scholis notior. Bona Conscientia eadem, quæ pura, munda,

B

tran-

tranquilla in eò reperitur, qui nullius criminis nec præteriti, nec præsentis sibi est conscius, sed integer vitæ, scelerisque purus se ipso, recteque à se factis jucundissimè fruitur. Talem sibi obtigisse fatetur Apost. Act. 2. *Ego, fratres, omni Conscientia bona apud Deum conversatus sum*. Hac Conscientia nihil lætius in adversis: quia ut dicit Sapiens, *secura mens, quasi jure convivi-um*. Nihil fortius in periculis: Nam &

*Si fractus illabatur orbis,
impavidam ferient ruina.*

Nihil recti tenacius: quippe quam nec spes, nec metus, nec ulla crudelitatis acerbitas ab honesti tramite unquam dimoverit. Nihil adversus invidiam & malevolentiam infractus, dum sui secura cuius ringenti, lividoque obtreçtatori intrepidè occinit illud Magni August. ad Secundinum Manichæum: *Senti de Augustino, quidquid libet: sola me in oculis DEI Conscientia non accuset*. Mala econtrà Conscientia illum vexare dicitur, qui noxæ vel præteritæ causâ angitur. Vocatur hæc Conscientia immunda, inquinata, perturbata, &, ut habetur 1. ad *Timoth. 4.* cauteriata. Nihil illâ funestius, crudelius, atque acerbius. Quàm sit infelix, quem hæc domestica furia, hic vivus equuleus, atque interna carnificina exagitat, cruciat, lancinat, cave, si Deum, tuamque salutem amas, experiaris.

CAPUT II.

DE CONSCIENTIA Recta & Erronea.

Uia oppositorum est eadem disciplina, placet utramque hanc Conscientiam hîc simul exponere. Et quidem ut incipiamus à posteriori, fatentur omnes, Conscientiam Erroneam dividi in vincibiliter,